

УДК 301

СОЦІАЛЬНІ ПРИНЦИПИ, ЗАКОНИ І НОРМИ ЯК СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

ОЛЕКСАНДР ШИБКО,*кандидат філософських наук, доцент кафедри соціальних наук
інституту Міжрегіональної Академії управління персоналом, м. Маріуполь*

У статті сукупність соціальних принципів, законів і норм суспільства досліджена як система соціальної відповідальності, структурні компоненти якої перебувають у діалектичній єдності всезагального, особливого та одиничного. У запропонованій дефініції соціального закону його сутністю визначений відповідальний зв'язок суб'єктів суспільних відносин. Аналіз категорій «суспільний зв'язок» і «суспільне відношення» як відповідального зв'язку та відповідального відношення розкриває діалектику дискретного та безперервного в соціальних процесах, вузловими мірами яких є соціальні принципи, закони та норми. Автор не обмежується логікою взаємозв'язку категорій, а простежує її в контексті реальних протиріч реформування українського суспільства.

Ключові слова: соціальна відповідальність, соціальні принципи, соціальні закони, суспільні відносини.

Постановка проблеми. Соціальна відповідальність як універсальна [4, с. 25], всезагальна форма зв'язку та взаємозалежності особистості та суспільства виникає зі становленням соціуму і є необхідною умовою його існування як відокремленої цілісної частини матеріальної дійсності. У ранній період процес об'єднання людей мав ще далеко не усвідомлений характер. Лише з розвитком свідомості і досягненням здатності виділяти себе з природи, а пізніше й суспільства, усвідомленням свого "Я", тобто зі становленням особистості як такої, індивіди почали свідомо підпорядковувати свої інтереси й діяльність вимогам соціального цілого.

Розподіл праці, виникнення приватної власності й класів, народностей і націй ускладнили структуру суспільних зв'язків, що обумовило появу таких форм відповідальних зв'язків, як політична та правова на додаток до раніше існуючих форм (екологічної, економічної, моральної, естетичної та релігійної). У доіндустріальних та індустріальних суспільствах відбувається процес розширення відповідальних зв'язків між індивідами, соціальними групами, класами, націями в масштабах усього людства, чому особливо сприяло утворення світового капіталістичного ринку. Соціальна відповідальність набирає не тільки історичної форми національно-етнічної відповідальності, але й форми відповідальності перед своїм класом і класу за своїх членів. Відповідальні зв'язки з необхідністю перерозподіляються в бік обмеження прав і свобод незаможних класів, створюючи умови, що забезпечують панування класів-власників і збереження цілісності соціальної системи.

У державах, які входять у постіндустріальну стадію розвитку, відбуваються процеси, що обумовлюють якісне оновлення відповідальних зв'язків у всіх сферах суспільства. Соціальна відповідальність, яка

виражає історичну необхідність, потреби та інтереси всіх соціальних груп знайшла практичну реалізацію у створенні демократичних інститутів влади. Фактично відбувається перехід національно-класової відповідальності в загальнонаціональну. Демократичне суспільство надає соціальним групам та індивідам усе більші права й свободи в усіх сферах незалежно від походження, соціального та майнового стану, расової та національної належності, статі, освіти і т. ін. та накладає на них адекватну відповідальність у формі обов'язків перед суспільством. У відносинах суспільства і соціальних груп, суспільства та індивіда відповідальні зв'язки все більше проявляють себе як взаємовідповідальність суспільства за соціальні групи та індивідів, індивідів і соціальних груп за суспільство, причому в субординації цих зв'язків відповідальності індивіди й соціальні групи (як компоненти системи) зобов'язані погоджувати свою діяльність із вимогами суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сьогодні дослідження проблеми соціальної відповідальності здійснюються в контексті постіндустріальних тенденцій. Серед зарубіжних науковців цю тему плідно розробляли: П. Друкер, М. Фрідман, О. Тоффлер, Д. Норт, Д. Белл, М. Портер та інші, з-поміж вітчизняних слід назвати В. Куценка, М. Парнюка, Б. Лазаренка, Є. Причепій, О. Плахотного та інших.

Разом з тим, проведення соціально-філософського аналізу нових зв'язків системи соціальної відповідальності знову на часі, оскільки постійно актуальною є потреба встановлення відповідності існуючих теоретичних моделей об'єктивній реальності і виявлення основних напрямів дослідження системи соціальної відповідальності у сучасному соціумі. Це і є **метою** запропонованої розвідки.

№ 4 (95) червень 2009 р.

Виклад основного матеріалу. Сучасна епоха вибрала в себе всі форми відповідальних зв'язків, які у своїй сукупності призводять до розширення та поглиблення інтегративних процесів, що створюють цілісний та взаємозалежний світ, у якому національно-класові пріоритети починають поступатися місцем загальнолюдським цінностям. Проблема виживання людства потребує створення системи загальнолюдської відповідальності за долю цивілізації.

Відповідальний підхід у соціології дозволяє розглянути історію людства як історію розвитку форм відповідальних зв'язків.

Перша форма - колективна відповідальність у первісному суспільстві - ще мала зародковий, примітивний характер і була наслідком потреби людей у самозбереженні як родової сутності.

Друга форма - національно-класова відповідальність у доіндустріальних та індустріальних суспільствах. Породжується відповідальними зв'язками з приводу присвоєння приватної власності на засоби виробництва, що формує панівну систему відповідальності, покликану примиряти класові протиріччя за рахунок ущемлення прав і свобод незможних класів.

Третя форма - загальнонаціональна відповідальність в умовах постіндустріального суспільства, яка вдосконалюється на власній основі та набирає всезагального характеру взаємовідповідальності всіх суб'єктів діяльності в масштабах суспільства. Створюється в інтересах збереження цілісності соціальної системи та забезпечення умов для прогресивного розвитку всього суспільства й кожної людини.

Четверта форма - загальнолюдська відповідальність в умовах подальшого розвитку цивілізації.

Система відповідальності суспільства як діалектична єдність соціальних принципів, законів і норм. Як усезагальної фактор соціальної самоорганізації відповідальні зв'язки та залежності створюють структуру суспільства по вертикалі (суспільство - соціальна спільність - особистість) і по горизонталі (екологія, економіка, політика, право, мораль, естетика, релігія).

Екологія займає лідируюче місце в структурі суспільних відносин. Людина - біосоціальна істота, й саме її існування залежить від стану природного середовища. Недаремно ще 20 років тому автор висунув ідею екологічного імперативу: "Ніякі соціально-економічні цілі не можуть ставитися суспільством, якщо їх досягнення загрожує природному середовищу проживання людини [7, с. 58].

Соціальна відповідальність - форма взаємозв'язку, яка об'єднує, інтегрує суспільні процеси в єдину цілісну (тотальну) систему, що дозволяє визначити її як тотальний соціальний інтегратор, усезагальний соціальний принцип [6, с. 115].

Принцип соціальної відповідальності, підсистемні (екологічні, економічні, політичні та ін.) принципи, закони і норми являють собою діалектичну єдність усезагального, особливого та одиничного, яка відображає різні боки та форми прояву соціальної відповідальності в усіх сферах життєдіяльності суспільства, спільності, особистості. На основі відповідального підходу є можливість дати визначення соціальному закону: "Соціальний закон є філософсько-соціологічною категорією, що відображає сутнісні, сталі, загальні, необхідні й повторювані відповідальні зв'язки та взаємозалежності суб'єктів суспільних відно-

син, які обумовлюють їх поведінку й діяльність згідно з інтересами збереження цілісності соціальної системи та створення умов для її прогресивного розвитку".

Філософи виявили специфічний зміст категорій "зв'язок" і "відношення": "зв'язок характеризує дискретність та безпосередність актів обумовленості властивостей" [1, с. 42], "відношення являє собою опосередкований зв'язок об'єктів (явищ, процесів, властивостей, зв'язків, відносин) без показу проміжних ланок цього зв'язку, процесів, які складають цей зв'язок" [5, с. 90].

Але тільки з знаходженням усезагальної ознаки соціальних явищ стає можливим пізнання сутнісної основи суспільних зв'язків і суспільних відносин. Розуміючи соціальну відповідальність як сутність суспільних зв'язків, слід визначити суспільні відносини як опосередковані зв'язки відповідальності соціальної системи. Суспільні відносини виявляються безперервним соціальним простором свободи - необхідності, вузловими мірами якого виступають відповідальні зв'язки. Суспільні зв'язки й відносини є діалектичною єдністю дискретного та безперервного, що відображається в діалектичній єдності соціальних принципів, законів і норм, які мають різний рівень загальності - від усезагального (принципу соціальної відповідальності) до особливого (підсистемних принципів і законів) та одиничного (соціальних норм).

Дискретні міри відповідальності як "суто" відповідальні зв'язки відображені в нормах. Але якщо підійти до цього питання більш суворо, то дискретність норм відносна й багато в чому залежить від специфіки тієї підсистеми, у якій функціонує конкретна норма. Наприклад, вимоги економічних і правових норм фіксовані більш жорстко, ніж вимоги норм моральних або естетичних.

Більш складна ситуація із сутністю принципів і законів. Зі зростанням загальності їх змісту відбувається перехід від дискретності до безперервності, зміст принципів і законів утрачає чіткі кордони "ареалу" свободи в просторі необхідності, і зв'язки відповідальності набувають опосередкованого характеру, тобто зміст принципів і законів наповнюється опосередкованими зв'язками відповідальності - відносинами. Принципи й закони відображають відносини між відповідальними зв'язками та зв'язки відносин, а найзагальніші принципи відображають уже відносини відносин соціальної відповідальності. Таким відношенням відносин соціальної відповідальності є принцип співвідношення суспільного буття і суспільної свідомості.

Як відомо, Ф. Енгельс визначив цей принцип основним питанням філософії, стверджуючи, що суспільне буття визначає суспільну свідомість. Відповідальний підхід дозволяє виявити безпідставність подібного спрощення проблеми. Суспільна свідомість здатна не лише адекватно відображати діалектично суперечливу сутність нашого буття, вона покликана освоїти не тільки існуюче, а й сутнісне, належне буття людини у світі і світу для людини.

Мало знайдеться народів такої героїчної і трагічної долі, як український народ. Сотні років гноблення з боку північних і західних держав не могли не позначитися на свідомості українців, але особливо деформуючу роль у свідомості людей відіграла тоталітарна держава ХХ століття - СРСР. Надзадача українського народу - піднятися з колін (спочатку у

свідомості!), об'єднавши свої сили, на рівних правах стати членом світового співтовариства.

Об'єднати народ і повести за собою спроможна українська національна ідея, девіз якої можна сформулювати на основі відповідального підходу: "Ми відповідальні за свою свободу, єдність і соціальний прогрес". Слід підкреслити демократичність девізу української національної ідеї, який підкреслює відповідальність за долю нації кожного громадянина держави (незалежно від етнічного походження), а не лише владних структур, що притаманне посттоталітарний патерналістській свідомості, на жаль, ще багатьох людей.

Український народ розпочав практичне реформування всіх підсистем суспільства, вирішуючи задачі, обумовлені потребами соціально-економічного розвитку держави. Філософсько-соціологічний аналіз концепції соціальної задачі (див. [2]) дозволяє виявити діалектичний взаємозв'язок категорій "соціальна задача", "ціль" та "відповідальність". Соціальна відповідальність (як форма історичної необхідності) є компонентом соціальної задачі, яка означає необхідність для суб'єкта (суспільства, спільності, особистості) виконати певну діяльність у майбутньому в інтересах досягнення тієї чи іншої цілі, що являє собою ідеальне відображення потреб суб'єкта й умов їх задоволення. Ціль виступає суб'єктивним компонентом соціальної задачі, відповідальність - об'єктивним компонентом і засобом (умовою) досягнення всіх соціальних цілей. Із цієї теоретичної позиції випливає висновок суто практичного характеру: для вирішення задачі реформування суспільства необхідно перебудувати систему соціальної відповідальності, базуючись на інтересах прогресивного розвитку соціальної системи.

Чи можливо ставити питання про реформування системи соціальної відповідальності, структурними компонентами якої є принципи і закони, що мають об'єктивний характер? Принципи і закони суспільства у своїй структурі об'єктивно містять не тільки необхідність, але й свободу, і тому суб'єкт управління, володіючи свободою вибору, має реальну можливість через механізм реалізації законів задовольняти не тільки суспільні потреби, а й досягати своїх особистих та вузькогрупових цілей, які далеко не завжди збігаються із цілями суспільства.

Відповідальний підхід дозволяє викрити сутність механізму постійних політичних криз в українському суспільстві. Для цього необхідно чітко розмежувати систему соціальної відповідальності як сутнісну основу суспільства, що відображена в принципах і законах, та систему соціальної відповідальності як сукупність реальних відповідальних зв'язків, створених суб'єктом управління й відображених у системі соціальних норм. Практика з усією очевидністю показала, що вони інколи не тільки не співпадають у своїх вимогах (до чого в ідеалі необхідно прагнути суб'єкту управління), а й вступають у протиріччя, що загрожує цілісності соціальної системи. Наприклад, найважливіший соціально-політичний принцип розподілу повноважень між законодавчою, виконавчою і судовою владами постійно деформується реальними відповідальними зв'язками, які продукуються окремими гілками влади.

З метою погодження діяльності всіх суб'єктів суспільних відносин, управління та регулювання соціальним організмом необхідне створення такої системи норм, яка зможе відобразити у своїх вимогах

усі вимоги принципів і законів суспільства. Система соціальних норм породжується об'єктивними відповідальними зв'язками в основних сферах життєдіяльності. При розгляді структури суспільства по горизонталі виокремлюються екологічні, економічні, політичні, правові, моральні, естетичні та релігійні відповідальні зв'язки й відповідні їм види норм. У вертикальному зрізі (суспільство - соціальна спільність - особистість) виокремлюються норми співжиття: від цивілізаційного до континентального, національного, групового та сімейного.

Система соціальних норм суспільства, будучи конкретним виявом і реалізацією системи соціальної відповідальності, у своїх вимогах повинна виходити із задач соціальної практики в кожний період розвитку соціального організму, унаслідок чого вона потребує постійного узгодження із цими задачами. Діалектика суспільного розвитку така, що викликає необхідність регулярної перебудови системи норм як із метою стабілізації, зміцнення соціальної системи, так і з метою її прогресивного розвитку. Якщо перше досягається головним чином за рахунок використання довгострокових і жорстко фіксованих норм, то друге - за рахунок короткострокових і більш "м'яких", що надають більший простір свободі поведінки й діяльності кожній особистості й суспільству в цілому. У цьому полягає головне внутрішнє протиріччя системи соціальних норм, яке повинне розв'язуватися суб'єктом управління на основі відповідального підходу. Крім того, у процесі функціонування соціальної системи час від часу спостерігається неузгодженість між вимогами підсистеми відповідальності: екологічної та економічної, правової та моральної тощо, що призводить до зростання конфліктних ситуацій, які гальмують розвиток суспільства.

Потреби реформування суспільства вимагають конкретно-історичного підходу до створення системи соціальних норм, здатних охопити своїм впливом усіх суб'єктів суспільних відносин. Система норм покликана слугувати цілям розв'язання протиріч, що виникають у процесі функціонування й розвитку соціальної системи. Звідси задача суб'єкта нормотворчості - постійно підтримувати діалектичну узгодженість між законами суспільства й потребами, інтересами окремих соціальних груп та індивідів, враховуючи об'єктивний рівень розвитку суспільства в цілому та кожної підсистеми зокрема.

Зростання соціальної відповідальності - основний соціологічний закон суспільства.

Із подальшим зростанням масштабності задач удосконалення суспільства та зростанням вимог до його членів зростає й роль відповідальної поведінки і діяльності всіх суб'єктів суспільних відносин. Усезростаюче значення соціальної відповідальності, виявлення її як усезагального фактора, що забезпечує цілісність соціальної системи, дозволяє сформулювати та обґрунтувати закон зростання соціальної відповідальності. Змістом закону є перехід історичної необхідності в потребу для кожного суб'єкта соціальних відносин вільно обирати оптимальний варіант поведінки й діяльності в інтересах прогресивного розвитку суспільства. Закон виявляє себе в двох взаємопов'язаних формах: у формі вдосконалення об'єктивних відповідальних зв'язків, що пронизують усі структурні компоненти (підсистеми) суспільства, створення та регулювання яких - головна задача соціального управління; у формі переходу

соціальної відповідальності із зовнішнього детермінанта поведінки й діяльності у внутрішній спонукальній компонент психологічної структури особистості, перетворення соціальної відповідальності в потребу кожного члена суспільства.

Закон зростання соціальної відповідальності як відображення структурного взаємозв'язку компонентів суспільства в той же час є відображенням процесів його функціонування й розвитку, що наближує його за змістом до всезагального принципу. У процесі функціонування соціальних взаємозв'язків відбувається і їх розвиток, що підтверджує зростання соціальної відповідальності. У зв'язку з тим, що соціальна відповідальність є необхідною умовою функціонування й розвитку суспільства, його всезагальним тотальним інтегратором, закон зростання соціальної відповідальності можна класифікувати як закон структури, функціонування та розвитку суспільства в діалектичній єдності цих форм свого виявлення. Згідно з класифікацією законів [8, с. 131], зростання соціальної відповідальності є загальносоціологічним законом суспільства, тому що відображає сутнісні й необхідні зв'язки між окремими сферами суспільного життя, між суспільством у цілому та його підрозділами, а взаємозв'язки суспільства як цілісного соціального організму.

Закони класифікуються ще й за їх місцем у системі законів і розмежовуються на основні та неосновні. У науковій літературі є плідні підходи до виявлення та обґрунтування основного соціологічного закону. Основний соціологічний закон повинен визначати структуру суспільства й розкривати джерело його руху з тим, щоб слугувати засобом розв'язання протиріч між діяльністю людей і потребами існування та розвитку суспільства в цілому [8, с. 171]. Цілком задовольняючи цим вимогам, закон зростання соціальної відповідальності відповідає ще й критеріям визначення основного закону в певній сфері діяльності; "основний закон можна розуміти як реалізацію найбільш глибокої сутності, як усезагальну основу законів усіх інших порядків і цілокупності різноманітності явищ. Усі інші закони виступають конкретним виявленням та здійсненням основного закону, який об'єднує таким чином відповідну область дійсності в єдину тотальність. Він виступає інтегруючою і детермінуючою серцевиною цієї тотальності [3, с. 87]. Отже, закон зростання соціальної відповідальності - основний соціологічний закон суспільства.

Висновки

У доіндустріальних та індустріальних суспільствах зростання соціальної відповідальності виявляє себе як соціологічна закономірність, як висхідне розгортання закону, тому що відповідальні зв'язки мають стихійний, обмежений характер, що не дозволяє свідомо вдосконалювати систему відповідальності за інтересами прогресивного розвитку суспільства й кожної людини, тобто закон ще не розгортається в соціальній практиці всією повнотою своєї сутності. Особливо обмежений характер мала сфера вияву другої форми закону, і пануючі відповідальні зв'язки не сприймалися пригнобленими масами як справедливі соціальні вимоги, створені в їх інтересах, тому не ставали внутрішньоособистісними феноменами поведінки й діяльності на основі перетворення відповідальності в потребу особистості. Процес зростання соціальної відповідальності дає можливість усвідомити глибокий гуманістичний зміст людської історії, який починає виявлятися в

сучасних високорозвинутих державах, де існує принципово інша соціальна якість людського співжиття порівняно з попередніми системами.

Стратегічна задача прискорення соціально-економічного розвитку українського суспільства зумовлює необхідність реформування всієї сукупності суспільних відносин. А якщо суб'єктом суспільних відносин є особистість, то процес охоплення кожного члена суспільства в усіх підсистемах новими зв'язками, відповідними потребам соціального прогресу, процес перетворення цих зв'язків відповідальності в усезагальність, тотальність буття людей є процесом реформування суспільних відносин. Із розуміння структури як сукупності сталих зв'язків об'єкта, які забезпечують цілісність і тотожність самому собі, випливає, що повне перетворення на соціальну практику нової системи відповідальності є засобом реформування суспільства з метою досягнення якісно нового рівня цілісності соціальної системи.

Відповідальний підхід не пропонує насилля над особистістю, тому що в умовах реформування суспільства система відповідальності створюється в інтересах людини. Згідно із законом зростання соціальної відповідальності особистість вільно обирає оптимальний варіант поведінки та діяльності, відповідний до вимог суспільства. Цей вибір визначається особистими потребами та інтересами, оскільки тільки діючи вільно разом із усіма членами суспільства відповідно до інтересів соціального прогресу, особистість отримує можливість задовольнити як суспільні, так і особисті потреби. Потреба у відповідальності стає умовою переходу необхідності у свободу й навпаки (вільна діяльність людини в сучасних умовах є історично необхідною). Потреба для людини - не зовнішня, а внутрішня необхідність, що зумовлює потребу у відповідальності як важливому особистісному чиннику поведінки й діяльності, який дозволяє скоординувати цілі суспільства та кожного його члена.

Закон зростання соціальної відповідальності діалектично взаємопов'язаний із загальносоціологічним законом піднесення потреб. З одного боку, закон зростання соціальної відповідальності здатний розгорнути свій соціально-перетворюючий зміст лише через другу форму - переходу відповідальності в потребу людини, з іншого - закон піднесення потреб об'єктивується головним чином завдяки системі соціальної відповідальності.

Піднесення потреб особистості завжди історично обмежене існуючими можливостями суспільства в задоволенні постійно зростаючих матеріальних і духовних потреб. Система соціальної відповідальності - саме той засіб, який дозволяє формувати потреби особистості, регулюючи цей процес як в інтересах суспільства, так і в інтересах кожної конкретної особистості. Засвоєні особистістю соціальні вимоги набувають притаманного їм змісту тільки в результаті предметної, практичної діяльності, яка й обумовлює опередметнення, об'єктивування системи відповідальності. Інтеріоризовані соціальні вимоги - це та психологічна установка, що спонукає особистість діяти за своїми переконаннями, проявляючи соціальну активність у всіх сферах життєдіяльності й насамперед - у сфері праці.

Якісно новий рівень цілісності суспільства вимагає вирішення задачі піднесення цілісності, єдності всіх суспільних відносин та їх суб'єктів, тобто цілісність соціальної системи повинна й може бути

забезпечена лише гармонічною єдністю своїх компонентів (підсистем). Особистість є головним компонентом соціальної системи та умовою її розвитку, отже, цілісна особистість - необхідна умова піднесення цілісності суспільства. Формування цілісної особистості передбачає її соціалізацію на основі відповідальних зв'язків у всіх підсистемах суспільства. Закон зростання соціальної відповідальності вимагає, щоб особистість у процесі соціалізації перевела на внутрішньособистісний рівень цілісну систему відповідальності. У такій цілісній (відповідальній) особистості знаходить свою завершеність система всезагальної, тотальної відповідальності як умова вирішення соціальних задач суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андреев Ю. П. Содержание и структура общественных отношений / Ю. П. Андреев. - Саратов : Изд-во Саратовского ун-та, 1985.

2. Куценко В. И. Социальная задача как категория исторического материализма / В. И. Куценко. - Киев : Наукова думка, 1972.

3. Категории "закон" и "хаос" / [Парнюк М. А., Лазаренко Б. П., Причепий Е. Н и др.]. - Киев : Наукова думка, 1987.

4. Плахотный А. Ф. Проблема социальной ответственности / А. Ф. Плахотный. - Харьков : Вища школа, 1981.

5. Свицерский В. И. Отношение как категория материалистической диалектики / В. И. Свицерский, Р. А. Зобов - "Вопр. Ф-фии" № 1, 1979.

6. Шибко О. І. Відповідальний підхід і перспективи розвитку суспільствознавства. - Наукові праці Маріупольського інституту МАУП : Зб. Наукових праць . Вип. 1. - Маріуполь, Донецьк. Норд-прес, 2008.

7. Шибко А. И. Экология и ответственность / А. И. Шибко, О. И. Попов. - "Довкілля та здоров'я", № 2 (9), 1999.

8. Уледов А. К. Социологические законы / А. К. Уледов - М. : Мысль, 1975.

9. "Екологія і мораль" - "Озон". Додаток до газети "Ленінська зміна" № 2, 11 березня, Харків, 1989.

O. Shybko

RESPONSIBLE APPROACH TO ESSENCE OF SOCIETY LAWS

In the article the aggregate of social principles, laws and norms of society, is probed as a system of social responsibility, structural components of which are in dialectical unity of vsezagal'nogo, special and single. In offered definiciji of social law responsible zv'yazok is certain his essence sub'ektiv of public relations. Analysis of categories « zv'yazok» and « vidnoshennya» as responsible zv'yazku and responsible relation exposes dialectics discrete and continuous in social processes, the key measures of which are social principles, laws and norms. An author is not limited to logic of vzaemozv'yazku categories and traces it in the context of the real contradictions of reformation of Ukrainian society.

Keywords: social responsibility, social principles, social laws, public relations.

© О. Шибко

Надійшла до редакції 23.04.2009

УДК 342.8

ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПІД ЧАС ВИБОРІВ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СУБІНСТИТУТУ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ ТА РОСІЙСЬКІЙ ФЕДЕРАЦІЇ

КАТЕРИНА ЧЕРКАШИНА,

Донецький національний університет

У статті розглядається сучасний стан виборчого законодавства України в частині відповідальності політичних партій за його порушення. Наводиться порівняльно-правовий аналіз означених питань за українським та російським законодавством. Автор акцентує увагу на недоліках чинного законодавства, вносить пропозиції щодо його вдосконалення.

Ключові слова: політичні партії, юридична відповідальність, вибори, законодавство.

Постановка проблеми. Зміст виборчого процесу, його хід та результати визначальним чином обумовлюються характером участі у ньому суб'єктів виборчого процесу. В умовах запровадження в Ук-

раїні та в Російській Федерації пропорційної системи парламентських виборів політичні партії стали основними суб'єктами виборчого процесу, які не тільки конкурують за депутатські мандати у вищо-

№ 4 (95) червень 2009 р.